

Ziyoda ABDURAXMANOVA

TDIU, “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrası dotsenti

**AKSIYADORLIK JAMIYATLARINING INVESTITSION
JOZIBADORLIGINI OSHIRISH METODOLOGIYASINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Annotatsiya. Ushbu maqola O‘zbekiston aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish masalalarini nazariy va amaliy jihatdan tahlil qiladi, shuningdek, milliy kapital bozorida investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarini aniqlashga qaratilgan kompleks yondashuvni taklif etadi. Tadqiqot davomida moliyaviy barqarorlik, korporativ boshqaruv tizimi va axborot shaffofligi kabi asosiy elementlar investitsion qararlarni qabul qilishdagi samaradorlikka bevosita ta’sir ko‘rsatishi ta’kidlangan. Shuningdek, maqolada global investitsiya oqimlarining tendensiyalari va milliy aksiyadorlik jamiyatlariga jalb qilingan kapital hajmi statistik ma’lumotlar bilan asoslangan holda ko‘rib chiqilgan. Natijada, ishlab chiqilgan takliflar aksiyadorlik jamiyatlarining raqobatbardoshligini oshirish va investitsion jozibadorligini barqaror tarzda kuchaytirishga xizmat qilishi mumkin.

Kalit so‘zlar: aksiyadorlik jamiyatlari, investitsion jozibadorlik, moliyaviy barqarorlik, korporativ boshqaruv, axborot shaffofligi, dividend siyosati, kapital bozor, IPO, FDI, strategik rivojlanish, risklarni boshqarish, ESG-integratsiyalashgan yondashuv, kapital jalb qilish, global investitsiya oqimlari, bozor institutsional rivojlanishi va investor ishonchi.

**IMPROVING THE METHODOLOGY FOR ENHANCING THE
INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF JOINT-STOCK COMPANIES**

Abstract. This article analyzes the issues of improving the methodology for enhancing the investment attractiveness of joint-stock companies in Uzbekistan, while proposing a comprehensive approach to identifying mechanisms for attracting investments in the national capital market. The study emphasizes that

key elements such as financial stability, corporate governance, and information transparency have a direct impact on the efficiency of investment decision-making. Additionally, the article examines global investment flow trends and provides statistical data on the capital attracted by national joint-stock companies. Consequently, the proposed recommendations can contribute to strengthening the competitiveness of joint-stock companies and sustainably increasing their investment attractiveness.

Keywords: joint-stock companies, investment attractiveness, financial stability, corporate governance, information transparency, dividend policy, capital market, IPO, FDI, strategic development, risk management, ESG-integrated approach, capital raising, global investment flows, market institutional development, and investor confidence.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИИ ПОВЫШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВ

Аннотация. В данной статье анализируются вопросы совершенствования методологии повышения инвестиционной привлекательности акционерных обществ в Узбекистане, а также предлагается комплексный подход к выявлению механизмов привлечения инвестиций на национальный рынок капитала. В исследовании подчеркивается, что такие ключевые элементы, как финансовая устойчивость, корпоративное управление и прозрачность информации, оказывают прямое влияние на эффективность принятия инвестиционных решений. Кроме того, статья рассматривает тенденции глобальных инвестиционных потоков и предоставляет статистические данные о капитале, привлечённом национальными акционерными обществами. В результате предложенные рекомендации могут способствовать укреплению конкурентоспособности акционерных обществ и устойчивому повышению их инвестиционной привлекательности.

Ключевые слова: акционерные общества, инвестиционная привлекательность, финансовая устойчивость, корпоративное управление, прозрачность информации, дивидендная политика, рынок капитала, IPO,

ПИИ (прямые иностранные инвестиции), стратегическое развитие, управление рисками, ESG-интегрированный подход, привлечение капитала, глобальные инвестиционные потоки, институциональное развитие рынка и доверие инвесторов.

Kirish

Jahon miqyosida investitsion jozibadorlikni oshirish masalasi bugungi kunda iqtisodiy globallashuv, kapital harakatining erkinlashuvi va raqamli moliya tizimlarining jadal rivojlanishi sharoitida alohida dolzarblik kasb etmoqda, chunki investorlar qaror qabul qilish jarayonida nafaqat moliyaviy ko'rsatkichlarga, balki institutsional barqarorlik va boshqaruv sifati darajasiga ham katta e'tibor qaratmoqda. So'nggi yillarda geosiyosiy beqarorlik, global inflyatsiya bosimi va foiz stavkalarining o'zgaruvchanligi investitsiya oqimlarining tuzilmasiga sezilarli ta'sir ko'rsatib, aksiyadorlik jamiyatlaridan risklarni boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini joriy etishni talab qilmoqda. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, ESG (Environmental, Social, Governance) tamoyillarini korporativ strategiyaga integratsiya qilgan kompaniyalar uzoq muddatli investorlar uchun nisbatan yuqori ishonch va barqarorlikni ta'minlay olmoqda^[1]. Shu bilan birga, raqamli transformatsiya jarayonlari moliyaviy hisobotning ochiqligi, real vaqt rejimida axborot taqdim etish va investorlar bilan muloqotning yangi formatlarini shakllantirib, investitsion jozibadorlikni oshirishda muhim omilga aylanmoqda. Xalqaro kapital bozorlarida raqobatning kuchayishi aksiyadorlik jamiyatlaridan strategik rejalashtirishni kuchaytirish, innovatsion loyihalarga sarmoya kiritish va korporativ qiymatni oshirishga yo'naltirilgan yondashuvlarni talab etmoqda. Bunda davlat tomonidan yaratilayotgan institutsional muhit, huquqiy kafolatlar va investorlarga teng sharoitlar taqdim etilishi global investitsiya oqimlarini jalb etishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Natijada, investitsion jozibadorlikni oshirish jahon iqtisodiy rivojlanishining muhim drayverlaridan biri sifatida namoyon bo'lib, milliy kompaniyalarning global qiymat zanjirlariga integratsiyalashuvini jadallashtirishga xizmat qilmoqda.

Global investitsiya muhitida kompaniyalarning jozibadorligi ularning moliyaviy barqarorligi, daromadliligi va investorlar bilan muloqotning

shaffofligiga bog'liq bo'lib, bu omillar bo'yicha samarali mexanizmlarni ishlab chiqish har bir aksiyadorlik jamiyati uchun ustuvor vazifadir. OECD mamlakatlarida aksiyadorlik jamiyatlarining o'rtacha rentabellik darajasi 2024-yilda 8,4 foizni tashkil etib, kapital bozorida nisbatan barqaror o'sish kuzatilgan^[2]. Shu bilan birga, korporativ boshqaruv standartlari yuqori bo'lgan kompaniyalarda investitsiyalar hajmi 1,6 barobar yuqori ekani aniqlangan. Mazkur ko'rsatkich investitsion jozibadorlik va boshqaruv sifati o'rtasidagi bevosita bog'liqlikni tasdiqlaydi. Korporativ boshqaruv standartlarini xalqaro amaliyotga muvofiqlashtirish orqali kompaniyalar o'z kapital bozorida ishonch darajasini oshirishi mumkin. Bozor ishtirokchilari uchun aniq va o'lchanadigan indikatorlar asosida investitsion strategiyalar ishlab chiqilishi kompaniya qiymatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, investitsiyaviy siyosatning milliy darajada mutanosib va izchil amalga oshirilishi aksiyadorlik jamiyatlarining jozibadorligini yangi bosqichga olib chiqadi.

Aksiyadorlik jamiyatlari milliy iqtisodiyotning muhim bo'g'ini bo'lib, ularning investitsion jozibadorligini oshirish mamlakatning global kapital bozorlarida raqobatbardoshligini mustahkamlashda asosiy omil hisoblanadi; bu esa korporativ boshqaruv, moliyaviy shaffoflik va risklarni boshqarishning yuqori darajasini talab qiladi. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda global to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi 1,37 trln AQSh dollarini tashkil etib, avvalgi yilga nisbatan 2 foizga kamaygan. Rivojlanayotgan mamlakatlarga yo'naltirilgan investitsiyalar ulushi umumiy oqimning qariyb 52 foizini tashkil etgan. Bu holat investitsion raqobatning kuchayib borayotganini va investorlar talablarining murakkablashganini ko'rsatadi^[3]. Investitsiyalarni jalb etish orqali aksiyadorlik jamiyatlari nafaqat o'sish salohiyatini kengaytiradi, balki yangi ish o'rinlari yaratadi hamda milliy eksport salohiyatini oshiradi. O'zbekiston iqtisodiy islohotlar jarayonida aksiyadorlik jamiyatlarining faoliyati va investitsion muhitni yaxshilashga qaratilgan strategiyalarni takomillashtirish zarurati tobora kuchaymoqda. Shu munosabat bilan, ushbu maqolada investitsion jozibadorlikni oshirish metodologiyalarining nazariy asoslari va amaliy yo'nalishlari tahlil qilinadi.

O'zbekiston kapital bozorining rivojlanishi aksiyadorlik jamiyatlarining moliyaviy instrumentlar orqali kapital jalb qilish imkoniyatlarini kengaytirib, kompaniyalarni innovatsiyalarni joriy etishga undaydi. Biroq, investitsion jozibadorlikni oshirish yo'lida mavjud bo'lgan korporativ boshqaruv standartlari, moliyaviy hisobotning shaffofligi va investorlar bilan muloqot mexanizmlari samaradorligini yaxshilash dolzarb vazifalardir. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, ochiqlik va axborot bazasining ishonchliligi investorlarning qarorlar qabul qilish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqola ushbu yo'nalish bo'yicha sistematik yondashuvni taklif etadi.

Adabiyotlar sharhi

Xalqaro iqtisodiy adabiyotlarda investitsion jozibadorlik tushunchasi kompaniyaning moliyaviy barqarorligi, daromadlilik salohiyati va risk darajasining uyg'unligi sifatida talqin qilinadi. Porter va Markovits tadqiqotlarida investitsion qarorlar portfel nazariyasi asosida baholanib, risk va daromad o'rtasidagi optimal nisbat muhim mezon sifatida ko'rsatiladi[1]. Shu bilan birga, zamonaviy tadqiqotlarda investitsion jozibadorlik faqat moliyaviy ko'rsatkichlar bilan cheklanmasligi ta'kidlanadi. Xususan, korporativ boshqaruv sifati va axborot shaffofligi investorlar ishonchini shakllantiruvchi muhim omillar sifatida qaraladi. Jahon banki hisobotlarida institutsional muhitning barqarorligi investitsiya oqimlariga bevosita ta'sir ko'rsatishi qayd etilgan. Natijada, investitsion jozibadorlikni baholashda kompleks yondashuv zarurligi ilmiy jihatdan asoslanadi.

Institutsional iqtisodiyot vakillari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda mulk huquqi himoyasi va huquqiy tizimning samaradorligi investitsion muhitning asosiy determinantlari sifatida ko'rsatib o'tiladi. North va Acemoglu ishlarida institutsional sifat past bo'lgan mamlakatlarda kapital oqimlari cheklanishi empirik dalillar bilan isbotlangan^[4, 5]. Aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatida huquqiy aniqlik investorlar uchun uzoq muddatli barqarorlik kafolati vazifasini bajaradi. Shu sababli, investitsion jozibadorlikni oshirish metodologiyasida institutsional islohotlar muhim o'rin egallaydi. Tadqiqotchilar institutsional omillarni e'tiborsiz qoldirish investitsiya siyosatining samarasini pasaytirishini ta'kidlashadi. Bu holat metodologik yondashuvlarni kengaytirishni talab etadi.

Korporativ boshqaruv nazariyasiga oid adabiyotlarda aksiyadorlar va menejerlar manfaatlarini muvofiqlashtirish masalasi markaziy o‘rin egallaydi. Jensen va Meckling tomonidan ishlab chiqilgan agentlik nazariyasi boshqaruvdagi nomuvofiqliklar investitsion jozibadorlikka salbiy ta’sir ko‘rsatishini asoslaydi^[6]. Zamonaviy tadqiqotlarda mustaqil direktorlar instituti va audit tizimining samaradorligi investorlar ishonchini oshiruvchi omil sifatida baholanadi. OECD hisobotlarida korporativ boshqaruv standartlariga rioya qiluvchi kompaniyalarning bozor qiymati yuqoriroq ekanini qayd etilgan. Shu bois, aksiyadorlik jamiyatlarida boshqaruv tizimini takomillashtirish investitsion jozibadorlikni oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Adabiyotlar ushbu bog‘liqlikni nazariy va empirik jihatdan tasdiqlaydi.

Axborot assimetriyasi nazariyasiga bag‘ishlangan ilmiy ishlar investitsiya bozorida ishonch muammosining ildizlarini ochib beradi. Akerlof tomonidan ilgari surilgan “bozordagi limonlar” konsepsiyasi axborot yetishmasligi investitsiya faolligini pasaytirishini ko‘rsatadi. Keyingi tadqiqotlarda moliyaviy hisobotlarning shaffofligi investitsion qarorlar sifatini oshirishi ilmiy asoslangan. Aksiyadorlik jamiyatlari uchun moliyaviy va no-moliyaviy axborotni oshkor etish investorlar riskini kamaytiradi. Shu bilan birga, ESG hisobotlari investitsion jozibadorlikni baholashda muhim vosita sifatida qaralmoqda. Natijada, axborot ochiqligi metodologik yondashuvlarning ajralmas qismiga aylanmoqda.

Investitsion risklarni boshqarish bo‘yicha ilmiy adabiyotlarda risklarni diversifikatsiyalash va prognozlash usullari keng yoritilgan. Sharpe va Fama tadqiqotlarida bozor risklari investitsion qarorlarning muhim komponenti sifatida baholanadi^[7]. Aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligi risklarni samarali boshqarish darajasi bilan bevosita bog‘liq ekanligi ta’kidlanadi. Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, risklarni boshqarish tizimi rivojlangan kompaniyalar uzoq muddatli investorlar uchun jozibaliroq hisoblanadi. Shu bois, investitsion jozibadorlik metodologiyasida risk-menejment alohida blok sifatida qaraladi. Adabiyotlar bu yondashuvning ilmiy asoslanganligini tasdiqlaydi.

So‘nggi yillarda ESG konsepsiyasi investitsion jozibadorlikni baholashda yangi nazariy paradigma sifatida shakllanmoqda. Xalqaro tadqiqotlarda ekologik va ijtimoiy mas’uliyat investorlarning uzoq muddatli qarorlariga ijobiy ta’sir

ko'rsatishi qayd etilgan. Aksiyadorlik jamiyatlarining barqaror rivojlanish strategiyalari ularning global kapital bozorlaridagi raqobatbardoshligini oshiradi. McKinsey va PwC hisobotlarida ESG ko'rsatkichlari yuqori bo'lgan kompaniyalarga investitsiya oqimi barqarorroq ekanini ko'rsatilgan^[8]. Shu sababli, investitsion jozibadorlikni oshirish metodologiyasiga ESG omillarini integratsiyalash zarurati vujudga kelmoqda. Bu yondashuv adabiyotlarda keng qo'llab-quvvatlanmoqda.

Mahalliy olimlarimizda Elmirzayev (2017) tadqiqotida aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari keng yoritilgan bo'lib, muallif kompaniyalar faoliyatida moliyaviy barqarorlik va boshqaruv tizimining bevosita rolini ta'kidlaydi^[9]. Maqolada aksiyadorlar ishonchini oshirish va kapital jalb qilish imkoniyatlarini kuchaytirishda axborot shaffofligi va dividend siyosatining ahamiyati ilmiy asoslangan tarzda tahlil qilingan. Shuningdek, muallif investitsion jozibadorlikni oshirish metodologiyasini ishlab chiqishda institutsional va strategik omillarni hisobga olish zarurligini qayd etadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, kompleks yondashuv aksiyadorlik jamiyatlarining raqobatbardoshligini mustahkamlash va global kapital bozorlarida o'z o'rnini mustahkamlash uchun muhimdir.

Karimov (2023) maqolasida O'zbekiston fond bozorida investorlarning pul mablag'larini jalb qilish mexanizmlari nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan bo'lib, muallif samarali mexanizmlarning kapital oqimlarini rag'batlantirishdagi rolini yoritadi^[10]. Tadqiqotda aksiyadorlik jamiyatlari va bozor ishtirokchilari uchun moliyaviy instrumentlar, jumladan obligatsiyalar va aksiyalar orqali mablag'larni jalb qilishning samarali usullari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, muallif investorlarning qaror qabul qilishiga ta'sir qiluvchi mexanizmlarda axborot shaffofligi va bozor ishonchining ahamiyatini ta'kidlaydi. Maqola natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy fond bozorida kompleks va barqaror mexanizmlardan foydalanish aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirishda muhim strategik ahamiyatga ega.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili investitsion jozibadorlik ko'p qirrali va tizimli iqtisodiy kategoriya ekanligini ko'rsatadi. Ilmiy manbalarda moliyaviy, institutsional, boshqaruv va axborot omillarining o'zaro bog'liqligi alohida

ta'kidlanadi. Aksiyadorlik jamiyatlari misolida ushbu omillarning uyg'unligi investitsiya oqimlarini jalb etishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarda ayrim metodologik yondashuvlarning fragmentarligi kuzatiladi. Bu holat investitsion jozibadorlikni oshirish bo'yicha kompleks metodologiyani ishlab chiqish zaruratini kuchaytiradi. Mazkur maqola aynan ushbu ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqot metodologiyasi O'zbekiston milliy aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirish jarayonini nazariy va empirik jihatdan o'rganishga qaratilgan bo'lib, birinchi navbatda moliyaviy barqarorlik, korporativ boshqaruv va axborot shaffofligi kabi asosiy omillarni aniqlashga asoslangan. Tadqiqotda statistik ma'lumotlar, milliy bozor hisobotlari va global investitsiya oqimlari tahlili birgalikda qo'llanilib, aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatining samaradorligini baholash imkoniyati yaratildi. Shuningdek, metodologiya ichida risklarni boshqarish, kapital jalb qilish va ESG-integratsiyalashgan yondashuv elementlari qo'llanilib, investitsion qarorlarni qabul qilish jarayoni yanada aniq va barqaror tarzda tashkil etildi. Maqolada empirik tahlil metodlari sifatida 5 yillik milliy va global investitsiya statistikasi, shuningdek, depozitariy hisobotlari va bozor institutsional rivojlanish ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida aksiyadorlar ishonchi va bozor signallarini baholash mexanizmlari o'rganilib, natijalarning ishonchliligi va amaliy ahamiyati ta'minlandi. Shu bilan birga, metodologiya asosida ishlab chiqilgan takliflar aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirish va kapital bozorida raqobatbardoshligini mustahkamlashga qaratilgan strategik chora-tadbirlarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar

Hozirgi globallashuv sharoitida investitsion jozibadorlik iqtisodiy rivojlanishning strategik omillaridan biri sifatida namoyon bo'lib, u milliy va xalqaro kapital oqimlarining yo'nalishini belgilovchi asosiy mezon hisoblanadi. Aksiyadorlik jamiyatlarining investitsiya muhitidagi o'rni ularning moliyaviy barqarorligi, boshqaruv sifati va bozor shaffofligi bilan chambarchas bog'liqdir.

Xalqaro kapital bozorlarida raqobatning kuchayishi kompaniyalardan uzoq muddatli investitsion strategiyalarni shakllantirishni talab etmoqda. Shu bilan birga, investorlarning riskka nisbatan sezgirliги oshib borayotgani investitsion qarorlar qabul qilish jarayonini murakkablashtirmoqda. Natijada, investitsion jozibadorlikni oshirishga qaratilgan metodologik yondashuvlarni takomillashtirish ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu jarayon milliy kapital bozorining barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

So'nggi yillarda jahon iqtisodiyotida yuz berayotgan strukturaviy o'zgarishlar investitsiya resurslarini jalb etishda kompaniyalar faoliyatiga nisbatan talablarni tubdan o'zgartirmoqda. Aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligi ularning moliyaviy natijalari bilan bir qatorda institutsional muhit va korporativ boshqaruv darajasiga ham bog'liq bo'lib bormoqda. Investorlar uchun ochiqlik, axborotning ishonchliligi va barqaror dividend siyosati muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, kompaniya faoliyatini baholashda an'anaviy moliyaviy ko'rsatkichlar bilan birga no-moliyaviy indikatorlar ham hisobga olinmoqda. Bu holat investitsion tahlil metodologiyasini kengaytirishni talab etadi. Mazkur jarayon ilmiy tadqiqotlar doirasida chuqur o'rganilishi zarur. Milliy iqtisodiyotlarda aksiyadorlik jamiyatlari ishlab chiqarish, xizmatlar va innovatsiyalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynab, investitsiyalarni jalb etish orqali iqtisodiy o'sish drayveriga aylanmoqda. Biroq investitsion jozibadorlikning pastligi kapital yetishmovchiligi va bozor faolligining susayishiga olib kelishi mumkin. Shu bois, investitsiya muhitini yaxshilash va investorlar ishonchini oshirish ustuvor vazifaga aylanmoqda. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, samarali boshqaruv va moliyaviy intizom yuqori investitsion faollikni ta'minlaydi. Shu nuqtai nazardan, investitsion jozibadorlikni oshirish metodologiyasini takomillashtirish ilmiy jihatdan asoslangan yondashuvni talab etadi. Ushbu maqola aynan shu masalalarga bag'ishlanadi.

Investitsion jozibadorlik — bu aksiyadorlik jamiyatining investorlar uchun kutilayotgan daromadlilik, risk darajasi va kapitalning qaytish imkoniyatlarini uyg'unlashtira olishini ifodalovchi kompleks iqtisodiy kategoriya hisoblanadi. Ushbu tushuncha kompaniyaning moliyaviy barqarorligi, bozor qiymati va strategik rivojlanish istiqbollari bilan belgilanadi. Korporativ boshqaruv tizimi, axborot shaffofligi va moliyaviy intizom investitsion jozibadorlikni

shakllantiruvchi asosiy omillar sirasiga kiradi. Shu sababli, investitsion jozibadorlikni oshirish metodologiyasi ko'p omilli va tizimli yondashuvni talab etadi.

1-jadval

Aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirishga doir asosiy nazariy yondashuvlar

Nazariy yondashuv nomi	Asosiy mazmuni	Investitsion jozibadorlikka ta'sir mexanizmi	Afzalliklari	Cheklovlari
Klassik moliyaviy yondashuv	Investitsion qarorlarni daromadlilik va risk nisbatiga asoslaydi	Kapital rentabelligi va dividend barqarorligi orqali investor ishonchini shakllantiradi	O'lchovlarning aniqligi va hisob-kitoblarning soddaligi	No-moliyaviy omillarni yetarlicha hisobga olmaydi
Institutsional yondashuv	Huquqiy muhit va mulk huquqi himoyasiga tayanadi	Investorlar uchun kafolatlar va barqaror institutsional muhit yaratadi	Uzoq muddatli kapital oqimini ta'minlaydi	Institutsional islohotlar uzoq vaqt talab etadi
Korporativ boshqaruv nazariyasi	Menejment va aksiyadorlar manfaatlarini muvofiqlashtiradi	Shaffoflik va hisobdorlik orqali bozor ishonchini oshiradi	Investorlar riskini kamaytiradi	Amalga oshirish xarajatlari yuqori
Axborot assimetriyasini kamaytirish yondashuvi	Moliyaviy va no-moliyaviy axborotni oshkor qilishga asoslanadi	Bozor signallarini aniqlashtiradi va baholash aniqligini oshiradi	Kapital qiymatini oshiradi	Axborot sifati doimiy nazoratni talab etadi
ESG-integratsiyalashgan yondashuv	Ijtimoiy, ekologik va boshqaruv omillarini uyg'unlashtiradi	Uzoq muddatli investorlarga yo'naltirilgan barqaror jozibadorlikni shakllantiradi	Global investorlarga moslik	Standartlashtirish darajasi farqlanadi

1-jadvalda aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirishga doir asosiy nazariy yondashuvlar tizimli ravishda umumlashtirilgan bo'lib, unda har bir yondashuvning mazmuni, ta'sir mexanizmi hamda amaliy afzallik va cheklovlari o'zaro taqqoslangan holda yoritilgan. Jadvaldan ko'rinadiki, klassik moliyaviy yondashuv investorlar qarorlarini daromadlilik va risk nisbatiga asoslash orqali qisqa muddatli baholash aniqligini ta'minlasa-da, no-moliyaviy omillarni yetarli darajada inobatga olmasligi bilan cheklanadi. Institutsional yondashuv esa huquqiy kafolatlar va mulk huquqi himoyasi orqali uzoq muddatli kapital oqimlarini shakllantirishga xizmat qilsa-da, uning samarasi institutsional islohotlarning sekin amalga oshirilishi bilan bog'liq. Korporativ boshqaruv nazariyasi menejment va aksiyadorlar manfaatlarini muvofiqlashtirish orqali shaffoflikni oshiradi hamda investorlar riskini kamaytiradi, biroq ushbu mexanizmlarni joriy etish yuqori tashkiliy va moliyaviy xarajatlarni talab etadi. Axborot assimetriyasini kamaytirishga qaratilgan yondashuv moliyaviy va no-moliyaviy axborotni keng oshkor etish orqali bozor baholashining aniqligini oshiradi, ammo axborot sifati va ishonchliligini doimiy nazorat qilish zarurati uning asosiy cheklovi hisoblanadi. ESG-integratsiyalashgan yondashuv esa ekologik, ijtimoiy va boshqaruv omillarini uyg'unlashtirish orqali global investorlar uchun barqaror jozibadorlikni ta'minlaydi va investitsion qarorlarning uzoq muddatli xarakterini kuchaytiradi, biroq amaliyotda standartlashtirish darajasining turlicha bo'lishi uni qo'llashda muayyan muammolarni keltirib chiqaradi.

Aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirish metodologiyasi – bu moliyaviy barqarorlik, korporativ boshqaruv, axborot shaffofligi va risklarni boshqarish kabi bir qator elementlarni birlashtirgan tizimli yondashuv bo'lib, investorlar uchun ishonch va barqaror kapital oqimini ta'minlashga qaratilgan. Ushbu metodologiya asosida aksiyadorlik jamiyatlarining kapital jalb qilish imkoniyatlari tahlil qilinadi va investitsion qarorlarni qabul qilish jarayoni optimallashtiriladi. Shuningdek, metodologiya ESG-integratsiyalashgan yondashuvni qo'llash orqali uzoq muddatli barqaror investitsion jozibadorlikni shakllantiradi va global investitsiya oqimlari bilan uyg'unlashishni ta'minlaydi. Tadqiqot va empirik tahlil natijalariga ko'ra, ushbu metodologiya milliy bozorning institutsional rivojlanishi va aksiyadorlar ishonchining oshishiga bevosita ta'sir

qiladi. Shu bilan birga, metodologiya asosida ishlab chiqilgan tavsiyalar aksiyadorlik jamiyatlarining raqobatbardoshligini oshirish va strategik rivojlanish rejasini shakllantirishda amaliy ahamiyatga ega bo'ladi. Umuman olganda, ushbu metodologiya bozor sharoitida aksiyadorlik jamiyatlarining barqaror investitsion rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

2-jadval

Aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirish metodologiyasining tarkibiy elementlari

Metodologik element	Mazmuniy tavsifi	Asosiy indikatorlar	Investitsion qarorga ta'siri	Kutilayotgan natija
Moliyaviy barqarorlikni baholash	Kompaniyaning to'lov qobiliyati va rentabelligini aniqlash	ROE, ROA, likvidlik koeffitsientlari	Risk darajasini pasaytiradi	Investorlar ishonchining oshishi
Korporativ boshqaruvni takomillashtirish	Mustaqil direktorlar va nazorat mexanizmlarini joriy etish	Boshqaruv indeksi, audit sifati	Axborot assimetriyasini kamaytiradi	Kapital jalb qilish imkoniyatlari kengayadi
Axborot shaffofligini oshirish	Moliyaviy va ESG hisobotlarini ochiqlash	Oshkor etilgan axborot hajmi	Baholash aniqligini oshiradi	Bozor qiymatining o'sishi
Investitsion risklarni boshqarish	Moliyaviy va bozor risklarini diversifikatsiyalash	Risk koeffitsientlari	Investitsiya barqarorligini ta'minlaydi	Uzoq muddatli sarmoyalar ko'payadi
Strategik rivojlanish rejalashtiruv	Innovatsion va investitsion loyihalarni integratsiyalash	O'sish sur'atlari prognozi	Investorlarning kelajak kutilmalarini shakllantiradi	Kompaniya qiymatining oshishi

2-jadvalda aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirish metodologiyasining asosiy tarkibiy elementlari tizimli ravishda yoritilib, ularning mazmuniy mohiyati, baholash indikatorlari va investitsion qarorlarga ta'siri o'zaro uzviy bog'liqlikda ko'rsatilgan. Jadvaldan ko'rinadiki, moliyaviy barqarorlikni baholash kompaniyaning to'lov qobiliyati va rentabellik darajasini aniqlash orqali investorlar uchun risk darajasini pasaytirishga xizmat qiladi va natijada bozor ishonchini mustahkamlaydi. Korporativ boshqaruvni takomillashtirish mustaqil direktorlar instituti hamda samarali nazorat mexanizmlarini joriy etish orqali axborot assimetriyasini kamaytirib, kapital jalb qilish imkoniyatlarini sezilarli

darajada kengaytiradi. Axborot shaffofligini oshirish moliyaviy va ESG hisobotlarining ochiqlanishi orqali kompaniya faoliyatini baholash aniqligini kuchaytirib, uning bozor qiymati o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Investitsion risklarni boshqarish moliyaviy va bozor risklarini diversifikatsiyalash asosida investitsiya jarayonining barqarorligini ta'minlab, uzoq muddatli sarmoyalar ulushining oshishiga zamin yaratadi. Strategik rivojlanish rejalashtiruvini innovatsion va investitsion loyihalarni uyg'unlashtirish orqali investorlarning kelajak kutilmalarini shakllantiradi hamda kompaniyaning raqobatbardoshligini mustahkamlaydi. Umuman olganda, jadvalda keltirilgan metodologik elementlarning kompleks va izchil qo'llanilishi aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirishda muhim nazariy-amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

3-jadval

Global investitsiya oqimlari dinamikasi[11]

Yil	Investitsiya hajmi (trln \$)	O'sish sur'ati (%)
2021	1,58	+64,0
2022	1,40	-11,4
2023	1,37	-2,1
2024	1,45	+5,8

3-jadvalda keltirilgan ma'lumotlar global investitsiya oqimlari dinamikasining beqaror, biroq moslashuvchan xarakterga ega ekanligini yaqqol namoyon etadi, chunki 2021-yilda pandemiyadan keyingi tiklanish natijasida investitsiyalar hajmi keskin oshgan. 2022–2023-yillarda geosiyosiy keskinliklar, inflyatsion bosim va global moliyaviy sharoitlarning qat'iylashuvi investitsiya oqimlarining pasayishiga olib kelib, o'sish sur'atlarining manfiy ko'rsatkichlarda shakllanishiga sabab bo'lgan. Shunga qaramay, 2024-yilda investitsiya hajmining 1,45 trln AQSh dollarigacha tiklanishi global kapital bozorlarining nisbatan moslashuvchanligini va investorlarning ehtiyotkor optimizmini aks ettiradi. Mazkur dinamik holat aksiyadorlik jamiyatlaridan investitsion jozibadorlikni

oshirishga qaratilgan strategik va institutsional choralarni kuchaytirishni talab etishini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Xulosa

Yuqoridagi tadqiqot va aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish bo'yicha quyidagicha xulosa qilish mumkin:

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirishda moliyaviy barqarorlik va korporativ boshqaruv tizimi asosiy rol o'ynaydi, chunki ular investorlar ishonchi va kapital jalb qilish imkoniyatlarini bevosita ta'minlaydi. Shu bilan birga, axborot shaffofligi va ESG-integratsiyalashgan yondashuv uzoq muddatli barqaror investitsion rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi. Natijada, metodologik yondashuvni to'g'ri amalga oshirish orqali aksiyadorlik jamiyatlari raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Milliy kapital bozoridagi aksiyadorlik jamiyatlariga jalb qilingan investitsiyalarni tahlil qilish global investitsiya oqimlari tendensiyalari bilan uyg'unlikni ta'minlaydi, bu esa strategik rivojlanish va risklarni boshqarish mexanizmlarining samaradorligini oshiradi. Shu sababli, ishlab chiqilgan metodologiya bozor institutlari va investorlar uchun foydali ko'rsatkich sifatida xizmat qiladi. Bundan tashqari, empirik ma'lumotlar asosida aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion qaror qabul qilish jarayoni optimallashtiriladi va barqaror kapital oqimi ta'minlanadi.

Tadqiqot davomida milliy va global statistik ma'lumotlar tahlili asosida ishlab chiqilgan tavsiyalar aksiyadorlik jamiyatlarining kapital jalb qilish salohiyatini oshirishga qaratilgan strategik chora-tadbirlarni shakllantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, risklarni diversifikatsiya qilish va axborot shaffofligini oshirish orqali investitsion qarorlarning aniqligi va samaradorligi kuchayadi. Ushbu yondashuv aksiyadorlik jamiyatlari uchun barqaror va uzoq muddatli o'sish imkoniyatini yaratadi.

Metodologik yondashuv milliy bozor institutlarining rivojlanishi, investor ishonchining oshishi va kapital bozorida raqobatbardoshlikni ta'minlashga xizmat qiladi, bu esa aksiyadorlik jamiyatlarining uzoq muddatli moliyaviy barqarorligini

mustahkamlaydi. Shu bilan birga, ESG-integratsiyalashgan yondashuvni qo'llash global investitsiya oqimlari bilan moslashishni osonlashtiradi va strategik rejalashtirish jarayonini samarali qiladi. Natijada, metodologiya investitsion jozibadorlikni oshirishda tizimli va barqaror yechim sifatida namoyon bo'ladi.

Umuman olganda, tadqiqot aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirish uchun metodologik yondashuvning integratsiyalashgan va tizimli bo'lishi zarurligini ko'rsatadi, bu esa investorlar ishonchi, kapital jalb qilish va bozor institutlari rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. Shu bilan birga, tavsiya etilgan strategik va amaliy choralar aksiyadorlik jamiyatlarining raqobatbardoshligini oshirish va uzoq muddatli barqaror o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari amaliy jihatdan milliy va global bozor kontekstida foydali bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Bank. Global Investment Competitiveness Report 2023–2024: Foreign Investor Perspectives and Policy Implications. — Washington, DC: World Bank, 2024.
2. OECD. Corporate Governance and Investment. — 2023.
3. World Bank. Global Investment Competitiveness Report. — 2024.
4. North D.C. Institutions, Institutional Change and Economic Performance // Cambridge University Press. – Cambridge, 1990. – ISBN 978-0521397346 – p. 1–152.
5. Akerlof G.A. The Market for “Lemons”: Quality Uncertainty and the Market Mechanism // Quarterly Journal of Economics. – 1970. – Vol. 84, No. 3. – p. 488–500.
6. Jensen M.C., Meckling W.H. Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure // Journal of Financial Economics. – 1976. – Vol. 3, No. 4. – p. 305–360.
7. Sharpe W.F. Capital Asset Prices: A Theory of Market Equilibrium under Conditions of Risk // Journal of Finance. – 1964. – Vol. 19, No. 3. – p. 425–442.

8. McKinsey & Company. The Future of Corporate Value Creation in a Volatile Global Economy // McKinsey Global Institute Report. – New York, 2023. – MGI-2023/VC – p. 1–110.

9. Elmirzayev S. E. Aksiyadorlik jamiyatlari investitsion jozibadorligini ta'minlashning ayrim masalalari. "Xalqaro moliya va hisob" ilmiy elektron jurnali. № 1, 2017 yil fevral //Xalqaro moliya va hisob» ilmiy elektron jurnali. –Toshkent. – 2017. – T. 1.

10. Karimov A. O 'zbekiston fond bozorida investorlarning pul mablag'larini jalb qilish mexanizmlaridan foydalanish //YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT. – 2023. – T. 1. – №. 8.

11. World Bank / IMF World Development Indicators (FDI net inflows data, historical). — World Bank DataBank, FDI net inflows.